

Wendel Avisan

» WENDELAS VÄNNER

NR 44 SEPTEMBER 2010

Diplom Wendelapriset 2010

för bästa socialreportage i tryckt svensk press publicerat under 2009. Första pris tilldelas med kronor 40.000 **Ann-Christine Kihl** i Vestmanlands Läns Tidnings reportagegrupp vlt fokus främst för reportaget "Vem ska rädda Sara?".

Motivering

Det är ett reportage som ger en av alla landets unga narkomaner kropp och gestalt - ett välskrivet reportage med stark närvaro som skickligt växlar mellan makro- och mikroperspektiv.

Samtidigt uppmärksammar juryn hennes reportage "Operation Rädda Leyla" som belyser det patriarkala förtryck som många unga kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för.

Wendelas Vänner
den 12 september 2010

INNEHÅLL

Wendelapristagarna	3
Prisutdelningen.....	4
Nya hedersmedlemmar	5
Höstsamling i bokcirkeln.....	6
Nyaböcker.....	7
Den fula ankungen från Odense och Näktergalen från Stockholm <i>av Inga Lewenhaupt</i>	10
Om fula ord som biter sig fast <i>Krönika av Ami Lönnroth</i>	15
Höstens program.....	16

Wendelas Vänner har i tre års tid - till minne av Wendela Hebbes 200-årsdag - delat ut ett pris för bästa socialreportage i tryckt svensk press. 50.000 kronor per år har vi delat ut, alltså sammanlagt 150.000. Härtill kommer en del kringkostnader. Två pristagare varje år har fått dela på priset. Sammanlagt har vi fått in bortemot 200 nomineringar. Årets Wendelapris delades ut den 12 september av Agneta Lindblom Hulthén, Journalistförbundets ordförande.

Agneta, med tio års erfarenhet som ordförande, och flera andra journalister vittnade om hårdnande tider för seriös berörande journalistik i svensk lokalpress.

Förstasidan: Förstapristagarens diplom är designat av Åsa Jóhannsdóttir Grafisk Design AB. Det inlagda fotot har tagits av Peder Edström. Notslingan överst på sidan är de första tecknen i det vackra lilla musikstycket - Wendelas mörka lockar - som Carl Jonas Love Almqvist tillägnade sin nya journalistkollega Wendela Hebbe några år efter hennes anställning på Aftonbladet 1841.

Och också om enfald i stället för mångfald - ett fåtal koncerner äger allt fler tidningar där material ofta cirkulerar mellan dem.

Skall en ändring komma till stånd måste den komma nerifrån, från den enskilde starke journalisten. Ett pris som vårt gör här nytta menade man.

Pengar till priset har vi samlat ihop på olika håll i en fond som vi kallat *Wendelafonden*. Det mesta har kommit från våra egna vinstmedel och ett stort antal privatpersoner. Ett fåtal tidningar har bidragit (bl a Länstidningen i Södertälje på Torsten Carlssons tid med 10.000 kronor). Nu är pengarna slut och vi kanske måste lägga ner priset.

Nog tycker man att det i ett rikt land som Sverige borde kunna gå att få fram medel för att fortsätta med Wendelapriset. Var hittar man strategin?

*Per Eric Mattsson
ordf. i Wendelas Vänner*

WENDELAS VÄNNER

UR STADGARNA

Wendelas Vänner är en ideell, politiskt obunden förening med syfte att rädda och bevara Wendela Hebbes Hus från Snäckviken i Södertälje och att sprida kännedom om författaren och journalisten Wendela Hebbe och operasångerskan Signe Hebbe och deras pionjärgärningar i svenskt kulturliv.

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem kr 150:-
Familjemedlem, samma adress kr 50:-
Ständig medlem kr 1.800:-

POSTGIRO

985920-8

STYRELSE

Ordförande

Per Eric Mattsson, 08-550305 84

Vice ordförande

Signe Andersson, 08-550139 87

Övriga

Karin Bergstedt, 08-55060974

Maud Fischer, 08-55013462

Helena von Hofsten, 08-55049346

Annika Huldt, 08-55049177

Nils Linder, 08-55037706

Ami Lönnroth, 08-550305 84

Anna-Britt Piuva, 08-55170860

Eva Rehme, 08-55010140

Karla Sand 08-55044859

Hedersordförande

Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07

WENDELAVISAN

Per Eric Mattsson
per.eric@bibliobi.com
Sven Erik Rönnyby, 08-55016478
ronnybys@telia.com

HEMSIDA

<http://wendelasvanner.se>

E-MAIL

info@wendelasvanner.se

WENDELA HEBBES HUS

Vettersgatan 4
15171 Södertälje

Wendelas Hus Restaurang AB
08-55086675
bankgiro 614-1220
info@wendelashus.se

Butiken och bokcirkeln
Kerstin Holmerin, 0855037072

Diplom Wendelapriset 2010

Ann-Christine Kihl
fick 40.000 kronor för i första hand reportaget
Vem ska rädda Sara? i Vestmanlans Läns Tidning

Ann-Christine Kihl ingår i VLT:s reportagegrupp *vlt fokus* som även består av Karin Jahresten och Johan Lif. Priset ges i första hand för reportaget *Vem ska rädda Sara?* Det är ett reportage som ger en av alla landets unga narkomaner kropp och gestalt, det får oss att dela oron för hennes framtid med både henne själv och hennes anhöriga. Det är ett välskrivet reportage med stark närvaro som skickligt växlar mellan makro- och mikroperspektiv. En styrka i reportaget är att slutet på historien lämnas öppet.

Samtidigt vill vi uppmärksamma vlt-gruppens reportage Operation Rädsla Leyla som även det bygger på gedigen research. Det handlar om hur polisen tog hem en 16-årig flicka från hotande tvångsgifte i Irak. För ovanlighetens skull ett positivt exempel på svensk myndighetsutövning i invandrarsammanhang. Reportaget belyser det patriarkala förtryck som många unga kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för.

Rasmus Malm
fick 10.000 kronor för reportaget *Containershopping* i tidningen Re:public service

Reportaget handlar om Lilly och Malin som hittar all sin mat i butikernas sopor. Ett skickligt komponerat socialreportage som sätter fokus på konsumtions-samhällets smutsiga baksida. Avfallet låses in och övervakas. Det pågår en kamp om återvinningen. Ett ovanligt reportage som inbjuder till både politisk och filosofisk reflektion.

Pieter ten Hoopen och Urban Hamid
fick hedersnämmande för reportaget *Den sista protesten* i Re:public service

Wendelajuryens hedersnämmande gick till Pieter ten Hoopen (bild) och Urban Hamid (text) för reportaget *Den sista protesten* i Re:public service om en ung afghansk man som tänder eld på sig själv i Migrationsverkets lokaler efter att ha mottagit det definitiva avslaget på sin asylansökan. Ett enastående bildreportage som till en svensk allmänhet förmedlar vad som kan ske i vårt fredliga, grymma land. Till bilderna ansluter en helt osentimental, saklig och inträngande text som inger stor respekt vad gäller journalisternas syften och professionella integritet.

*Rasmus Malm
tar emot priset
på 10.000 kronor.
Foto Peder
Edström*

Ann-Christine Kihl tar emot priset på 40.000 kronor av Journalistförbundets ordförande Agneta Lindblom Hulthén. I bakgrunden Märten Enström, redaktionschef och ansvarig utgivare i Vestmanlands Läns Tidning. Foto Per Eric Mattsson.

Utdelningen av Wendelapriset den 12 september följdes av ett samtal mellan juryns ordförande Ami Lönnroth och Rasmus Malm om hans reportage Containershopping. Därefter följde ett samtal mellan Agneta Lindblom Hulthén, Ann-Christine Kihl och Ami Lönnroth om reportaget Vem ska rädda Sara? och om den alltmer ansträngda situationen för fördjupade kultur- och samhällsreportage i våra lokaltidningar.

Ami Lönnroth samtalar med Rasmus Malm om hans reportage Containershopping. I bakgrunden Agneta Lindblom Hulthén. Foto Peder Edström.

Juryn för Wendelapriset har bestått av journalisterna Ami Lönnroth (sammankallande), Mustafa Can, Sven Erik Rönnby, Margareta Stål samt Kerstin Vinterhed.

HEDERSMEDLEMMAR I WENDELAS VÄNNER

Vid avtackningen efter den sista föreställningen den 15 augusti av *Pappas pojk* utsåg vi tre nya hedersmedlemmar - **Niclas Strand**, **Mia Poppe** och **Helena Fernell**. Niclas debuterade redan 2002 i *Vita hästen* och blev genast Berit Carlbergs högra hand och allt i allo i hennes olika följande uppsättningar. 2003 i pjäsen *Min syster och jag* stormade Mia Poppe in i vårt och framför allt Niclas liv. Paret Mia och Niclas har sedan medverkat även åren 2005, 2006 och 2010. Och den 21 augusti i år blev det kyrkligt bröllop mellan de två i Salems kyrka. Det har hittills blivit sammanlagt 200 föreställningar för Niclas och 165 för Mia.

Helena Fernell debuterade hos oss i *Mr Ernest* av Oscar Wilde 2005 och medverkade också 2007 i *Kvinnans list* och 2010 i *Pappas pojk*. Sammanlagt har det blivit över hundralet föreställningar för Helena.

Som var och en förstår är alla tre nu ytterst välförtjänta hedersmedlemmar i Wendelas vänner. Berit Carlberg är sedan tidigare hedersmedlem.

Bilden ill vänster: Kala hjässor beskådar våra nya hedersmedlemmar Niclas Strand och Mia Poppe som det äkta paret Glömselius i *Pappas pojk*. På bilden också Per Ragnar som advokaten och lagvrängaren Lage Wrängman. Bilden överst Helena Fernell som svinavelsdirektörshustru Karlsson i väntan på entré. Därunder Berit Carlberg som i år avverkade sin tionde sommar. på scenen vid Wendelas Hus och blev hedersmedlem 2008 i samband med att hon då spelade Wendela Hebbes roll. Foto Eva Rehme.

Höstsamling i Wendelas bokcirkel

Den 15 september var det dags för samling och lunchmöte inför cirkelns fjortonde säsong. I WendelAvisans höstnummer 1997 gjorde Kerstin Holmerin (då som nu kassör i föreningen) ett upprop och inbjöd alla intresserade medlemmar att delta. Ett 20-tal kvinnliga medlemmar anmälde sig. Medlemstalet har därefter pendlat mellan 20 och 30.

Till årets cirkel finns ett 20-tal redan anmälda och det finns alltså plats för ytterligare några. Ring Kerstin Holmerin (08-55037072).

Man betalar 300 kronor (oförändrat sedan starten) och läser så många böcker man hinner och orkar. Efter cirkelns slut får du välja ut och behålla en av böckerna.

Byter gör du själv i museibutiken i Wendelas Hus. Som var och en förstår är detta knappast något för de 40 procent av våra medlemmar som bor i Skåne, Småland, Göteborg eller andra platser i vårt land eller i Danmark. Ni får klara läsbehovet på annat sätt tyvärr.

Bokcirkeln inledde sin hösttermin med lunch i Wendela Hebbes Hus. På bilden ovan syns från vänster Signe Andersson, Gunilla Thörn, Maud Fischer, Kerstin Holmerin (stående) Per Eric Mattsson, Berit Lindblad, Rigmor Persson och Ingrid Gustavsson. Kerstin Holmerin presenterade hittills inköpta böcker och lottade ut förra cirkelns böcker till medlemmarna. Foto Ami Lönnroth.

Bland årets 30-talet författare kan nämnas

Sigrid Combüchen

Stefan Einhorn

Anna Gavalda

Christer Hermansson (se sidan 8 och 16)

Yvonne Hirdman

(se Sven Erik Rönnbys recension sidan 7)

Merete Mazzarella

Herta Müller

Jan Mårtensson

Joyce Carol Oates

Hans Egede Schack (se sidan 9)

Birgitta Stenberg

Aino Trosell

Resa med rabatt. Om konsten att vara pensionär. Så heter Merete Mazzarellas bok. Varför inte ”resa med rabatt” i Wendela Hebbes Hus. Vi behöver hjälp med allehanda. Museibutiken vill vi om möjligt hålla öppen ett par timmar vid lunchtid. Då och då kommer busslaster från när och fjärran som vill ha sakkunnig guidning. Trädgården skall skötas. Osv. Ring gärna eller maila någon av oss i styrelsen om du är intresserad av att hjälpa till (adresser och tel.nr på sidan 2).

BÖ CK ER

Den röda grevinnan
av Yvonne Hirdman
Ordfront förlag
Formgivare Lena Gustafsson

Det finns så vitt jag förstår åtminstone tre goda skäl varför medlemmarna i Wendelas Vänner måste läsa samtidshistorikern Yvonne Hirdmans med stor känsla och kunnighet skrivna och 2010 utkomna biografi om den ”Röda grevinnan”. Grevinnan själv var Yvonne Hirdmans mamma Charlotte. Men boken behandlar flera kvinnoöden, Charlottes länge DDR-bosatta lil-lasyster Leni, hennes schweizfödda mormor Emelie, och inte så lite i reaktioner och uttryck också genusprofessorn själv forskande i sin släkthistoria i början av 2000-talet. Wendelas Vänner kom till för att lyfta fram några bortglömda kvinnoöden ur den bortglömda genushistorien. Den ”Röda grevinnan” är naturligtvis ett stort bidrag till att i någon mån jämna ut orättvisorna i historieberättandet. Det är ett bra skäl för att du ska läsa boken.

Ett annat bra motiv är att du får en suverän repris på europeisk historia under 1900-talets sex-sju första decennier, ett historiskt korsdrag som Yvonne Hirdman kallar det. Det sker ur ett kvinnoperspektiv vågar jag skriva. Det som i vanliga fall brukar enbart berättas om skytgravar, havererade ekonomier,

marscherande bruna bataljoner, rullande pansarvagnar i ännu ett krig, och obönhörliga röda utrensningar, blandas upp med den framväxande bilden av den moderna kvinnan, med nya korta kjolar och ändrade koder. Kvinnor som enligt Hirdman ser sakligt både på kropp och kärlek, inte sällan som familjeförsörjare. I Berlin finns de som i ett hektiskt nöjesliv satsar sina sista matpengar på att gå på bio, i Moskva smyger sig Stalins häxprocesser sig på henne och hennes dåvarande älskade, i Stockholm blir den vinddrivna bokhandlarflickan från Radautz trebarnsmamma och reseledare ut i det krigstrasiga Europa. Ett äventyr lika spännande som i en roman av legendariske B. Traven. Vi påminns om att vi tillhör de generationer som lärde sig betrakta provinser som Bukovina som förlorade bakom järnridån. Nu ligger dessa bygger centralt i Europa igen.

Yvonne Hirdman har många frågetecken i sin framställning. Det är historia hon skriver och inte fiction. Hon har tydliga vägar för att tala om för läsaren när det gäller att skilja fakta från mestadels välgrundade antaganden.

Det finns en tredje orsak också till varför du bör ta del av Yvonne Hirdmans mödor att bygga upp dessa kvinnogestalter. Hon visar nämligen på ett väldigt pedagogiskt sätt – hon är ett vetenskapligt proffs gudbevars – hur man kan levandegöra sin egen släkthistoria. Genom brev och andra kvarlevor, genom att luppgranska bilderna i familjealbumen, uppslagsböcker, genom att spegla den egna mikro-tillvaron i litteratur som skrevs samtidigt med familjens eget liv och leverne. Yvonne Hirdman har själv haft god nytta av nätet, vilket naturligtvis inte är allom givet. Själv ska jag omgående gå igång med att gräva i diverse plastkassar där det sorterats ner släkttinnen. Jag ska med Yvonne Hirdmans ansträngningar som förebild försöka bygga upp en bild av en annan kvinna, en som saknats i nästan hela mitt liv, min mamma. Hon dog 1941 när jag var fem år gammal.

Tack för att du fick mig att ta itu med det bygget, historieprofessorn!

Sven Erik Rönnby (74)

BÖCKER

Kulturchefen
av Christer Hermansson
Tusculum förlag

Boken är en fortsättning på *Ich bin ein Bibliothekar!* från 2001

Avisans redaktion läste Läns-tidningens i Södertälje nedgörande kritik av denna bok av Södertäljeförfattaren Christer Hermansson. Vi anade att recensenten, i det snuttformat som numera gäller för recensioner i denna tidning, kanske inte hade lyckats fånga det säregna i detta författarskap. Vi beslöt oss därför för att citera ur några övriga recensioner. Det har kommit flera av välrenommerade recensenter. Sedan får läsaren själv läsa boken och avgöra kvalitén. Boken finns med i föreningens bokcirkel (sidan 6).

Så här skriver Eva Johansson i Svenska Dagbladet:

Kulturchefen är fragmentariskt uppbyggd och består av en svårbeskrivbar blandning av satiriskt färgade sketcher, absurda dialoger och skrämmande välfångade interiörer från en svensk kulturinstitution i klorna på en managementfrälst galning.

.. Det kanske inte låter särdeles underhållande, men det är just vad det är, om än med en stor dos obehag, inbakad i det komiska. Jag skulle för övrigt gärna se den här romanen omvandlad till tv-serie, det

skulle kunna bli alldeles lysande. --- Och ändå --- vill det sig inte riktigt den här gången. Dels är boken för lång och några scener hade gott kunnat strykas. ...

Nåja. Christer Hermansson är ändå alltid Christer Hermansson och visst är "Kulturchefen" väl värd att läsa, sina brister till trots. Men precis som med oräkneliga andra uppföljare är det bara att konstatera: Ettan var bättre.

Karin Olsson i Expressen skriver:

Oliver C. Johansson (bokens huvudperson) har samlat på sig alla fraser och ord i management-rappakaljan och kört dem genom den strimlare som utgör hans autistiska hjärna. Ut kommer en bisarr smörja, som häcklar samtiden bättre än de trötta samhällskritiska artiklar som man kan läsa i tidningar varje dag.

Niklas Lindstedt i SKTF-tidningen:

Kulturchefen är någonting så ovanligt som en arbetsplatskildring från den kommunala vardagen. I denna litterärt oskildrade värld kliver den numera diktatoriske och

självupptagne Oliver C. Johansson in och tar över rodret. Med systematiska kränkningar av medarbetarna och en grandios självöverskattning av den egna förmågan styr han mot undergången

Som flitig debattör främst i biblioteksfrågor är Christer Hermansson van att sticka ut hakan och irritera kolleger i branschen. Att skriva en hårt skruvad bok som heter Kulturchefen när man själv är kulturchef är väl inte helt riskfritt - även om författaren går hårdast åt huvudpersonen själv.

Kristian Lundberg i Norrköpings Tidningar:

"Hans litterära stil är glidande plötsligt befinner du dig på en välbekant plats, men ingenting stämmer. Människor. Handlingar. Gåtfullt. Oroande ... Det är en oavbrutet underhållande roman, och allt som oftast med en absurd underton. Hermansson behärskar konsten att skruva till ett språk så att det framträder i all sin brutala enkelhet.

BÖCKER

Fantasterna
av Hans Egede Schack
Atlantis förlag
Översättning Elisabeth Genell Storm

Elisabeth Genell Storm (bilden ovan) får beröm för sin översättning: "Den är översatt till fin och tidstypisk svenska av Elisabeth Genell Storm" (DN). "

"Det är därför glädjande att "Fantasterna" nu för första gången föreligger i en utomordentlig svensk översättning av Elisabeth Genell Storm. Hon har inte haft en lätt uppgift, eftersom originalets text är ytterst intrikat och vimlar av anspelningar på äldre verk i dansk och europeisk litteraturtradition: Holberg, Oehlenschläger, Goethe, Schiller och inte minst Cervantes, vars "Don Quijote" fungerat som modell för romanens fantaster." (SvD)

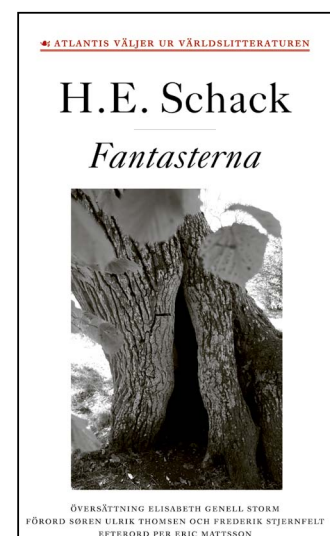
"Elisabeth Genell Storm har skickligt översatt denna överdådiga prosa." (Sydsvenskan).

SvD skriver att "liksom Almqvist har Schack en utpräglad talang för ironisk pastisch och parodi, och idag är det nog den talangen snarare än samhällsskildringen eller den antiromantiska tendensen som fascinerar."

Sydsvenskan skriver...Men be-rättar inte Hans Egede Schack en saga, nästan i den danska H C Andersentraditionen med sina tre stolliga dummerjönsar? Blandningen av realism och romantik bidrar till den säregna charmen i romanen, även om Schacks romantik syftar till att driva ut en alltför töcknig romantik.

Läs recensionerna i sin helhet på vår hemsida.

I WendelAvisan nr 42 från december 2009 presenterade vi denna nyöversatta danska klassiker i flera artiklar. Anledningen var naturligtvis att bokens författare var Wendela Hebbes måg och att det var föreningens insatser som möjliggjorde utgivningen. Sedan dess har recensioner influerat i bl a Svenska Dagbladet (Lars Lönnroth), Dagens Nyheter (Gabriella Håkansson) och Sydsvenska Dagbladet (Eva Ström). SvD:s och Sydsvenskans recensioner är genomgående mycket positiva. DN däremot tycker att "Fantasterna" väcker många tankar men i någon klassikerhylla kvalar den inte in helt enkelt för att den är för tråkig.

Afternoon tea

varje söndageftermiddag
till kl 18
med kakor, tårta, bröd
och kringlor från
Torekällbergets bageri
samt marmelader, ost, kex
och teer från de bästa
leverantörerna
VÄLKOMMEN

Den fula ankungen från Odense och Näktergalen från Stockholm

AV INGA LEWENHAUPT

Om möten mellan två unika, omaka och ensamma konstnärer.

Som en av de mera speciella dansk-svenska förbindelserna under 1800-talet måste den mellan Danmarks störste sagoberättare, H C Andersen, och Sveriges största operasångerska, Jenny Lind, betraktas. H C Andersen inledde sina stormande kärleksförklaringar 1840, då han var 35 år och Jenny Lind inte fyllde 20. Genom de många bevarade breven dem emellan och mellan deras nära bekanta kan vi komma deras förhållande till varandra nära. De kom att hålla kontakt av och till ända till Andersens död vid 70 år, 1875. Jenny Lind inspirerade HC Andersen till bl.a. berättelserna Ängeln och Näktergalen och han har skildrat henne i sin biografiska Sagan om mitt liv. Hade de något gemensamt?

Både HC Andersen och Jenny Lind hade formats av en svår och otrygg barndomstid och hade en stark förtröstan på en Gud som ledde deras öden. Samtidigt var båda väl medvetna om sina unika förmågor som författare respektive sångerska, fick båda uppleva oerhörd berömmelse i sin samtid och fick många inbjudningar till kungligheter och högt ansedda personer i Europa. Men gemensamt hade de också den ensamhetskänsla som en topposition alltid för med sig.

På sätt och vis kan man också säga att de båda led av en viss social inkompetens, HC Andersen

dock i högre grad än Jenny Lind. HC Andersen var inte vacker och han fick höra det många gånger, tom av den dyrkade Jenny Lind, som en gång gick så långt att hon gav honom en spegel som svar på varför hon inte kunde gifta sig med honom. (Spegeln finns nu i hans museum i Odense.) Enligt August Blanche var han ”till sitt yttre, en fullkomlig sprätt, ombyter glacéhandskar tvenne gånger om dagen, men till sitt inre, om någon, ’allas vän’. Han går ej, han flyger öfver gatorna...” Fredrik August Dahlgren ”Fredrik på Ransätt” omtalade honom som ”hoppande som en half apa eller

som en trippande trana” och med för långa armar, stora läppar, blå ögon, mörkt hår och tänder långa som betar.” Han hade mycket att kämpa emot.

Jenny Lind var inte ful, men hade Jett ganska alldagligt svenskt utseende med liten potatisnäsa och inget som man lade speciellt märke till. HC Andersen hade en närmast androgyn framtoning och tycks ha varit förtjust i båda könen. Jenny Lind var den rena vestalen som höll stenhårt på att sex före äktenskap var totalt förbjudet.

Ianslutning till sina många resor bodde de ofta hos berömda privatpersoner, vilket ofta inte var helt lätt för värdfolket. Omtalat är t.ex. HC Andersens besök hos Dickens. Han var inbjuden på två veckor, men dröjde sig kvar i fem, trots Dickens antydningar om att han borde fara. Gästen visade sig knappt kunna någon engelska och i behov av tolk. Dottern Kate mindes honom som ”en benig träkmåns som stannade i evigheter”. Och när Dickens efter besöket aldrig svarade på HC Andersens brev kunde den gamle våldgästaren aldrig förstå varför.

Jenny Lind var inte sällan mycket kort och tvär mot sin omgivning, både mot sin följeslagerska Louise Johansson, sitt tjänstefolk och sina besökande. Hennes tunga kunde vara rakknivsvass och hon var lättsåråd. Men hon kunde vara oerhörd vänlig mot dem hon accepterade i sitt sällskap. Hon var egentligen blyg och motsvarade inte alls den breda uppfattningen om hur en uppborn sångerska borde uppföra sig i salongerna, i synnerhet gentemot herrarna. Och även om hon var mycket observant hade hon ingen större beläsenhet.

Akvarell av den tyske konstnären Carl Hartman 1845.

Men båda blev förvandlade vid sina framträdanden. Båda hade en kraftfull inre glöd som lyste igenom deras yttre, HC Andersen när han läste högt ur sina sagor, närmast som enmansteater, och Jenny Lind när hon sjöng så makalöst inlevelsefullt. En anonym skribent beskrev HC Andersen 1840: *Han var sällsynt ful, gänglig och tafatt i sina rörelser, i saknad af hvarje yttre behag. Men man glömde dessa brister när han började berätta. Snille och godhet strålade från det uttrycksfulla ansiktet, och det liffulla föredraget drog ung och gammal inom sin trollkrets.*

Redan 1839 hade HC Andersen varit i Stockholm och hört talas om Jenny Lind, men inte hört henne. En uppgift säger att hon vänligt, men kort, skall ha hälsat på honom.

1840 bodde HC Andersen på hotell i Köpenhamn, och när han där upptäckte hennes namn i hotellets liggare dristade han sig att be om ett besök, vilket han fick. Men detta möte gjorde honom grymt besviken. Han kände ju till hennes stora berömmelse, men hon visste inte vem han var och hade stelnat till inför hans affekterade sätt. Några häften av hans sagor (Eventyr) hade kommit ut, men

fanns inte på svenska.

Så följde Jennys studieår för García i Paris, och bl.a. Norma i Stockholm samt i juli 1843 hennes enda resa Finland, till Åbo och Helsingfors, då naturligtvis både Runeberg och Pacius hörde henne.

Senare den hösten Shettade det till ordentligt i Köpenhamn. Jenny Lind bodde denna gång hos familjen August Bournonville, balletmästaren från Gustaf III:s franska trupp, gift med en svensk prästdotter. Bournonville hade hört henne i Stockholm och han och HC Andersen var

goda vänner. Bournonville tog HC Andersen till hjälp för att övertala Jenny Lid att sjunga Alice i *Robert av Normandie* på Det Kongelige och efter ett inledande nej blev det ja och dessutom ett antal konserter. HC Andersen skrev i dagboken: ”Förälskad!!” Och några dagar senare: ”Jag älskar henne...” ”Den ungdomsfriska, härliga stämman trängde till alla hjärtan! Här var sanning och natur, allt fick betydelse och klarhet.”

Nu hade Jenny Lind läst på och tog emot den förälskade skalden på ett helt annat sätt. Men det var språkförbistringar och uppenbarligen missförstods hennes svar på hans heta kärleksförklaringar, bl.a. uttryckta i hyllningsdikten ”Din sang – jag hørte henrykt Sangerinden...”

Brevledes försökte Jenny Lind omgående lugna hans heta känslor (september 1843):

Gode broder! Flera saker i Deres brev av i dag har stämt mig ganska underligt och

kommit mig att tro det De missförstått mig komplett då de vill se någon annan mening än den enda jag kunde mena i allt vad jag sagt dem. Min gode Broder må aldrig tvivla på att jag är Dem vänligt sinnad – men mer må De heller aldrig tro – och jag vore rent olycklig – om jag nånsin fällt ett ord som De kunde tyda på två sätt! Men det har jag ej! Det är omöjligt – då är De inbilsk och gör oss båda orätt. Spinn för Guds skull inget ankartåg av en spindelväv. Låt ej något komma som kunde göra mig generad eller ängslig i Deras sällskap. Min själ är öppen som en bok; i denna bok kunde De läsa ganska tydligt den aftonen vi nyligen sutto ensamma i Bournonvilles förmak. Efter sådana ord som de jag då yttrade äger De ingen rätt att hysa minsta tvivel om min själs tillstånd! Var mig alltid en Broder – jag kan aldrig bli Dem annat än en syster.

Och Jenny Lind är mitt uppe i kärlekstrassel i Stockholm både gentemot tonsättaren Adolf Lindblad, som hon flytt till, och hennes sångarkollega Julius Günther. I stället för de efter längtade ömma orden får HC Andersen ta emot hennes bikt när hon den 27 oktober 1843 skriver:

Jag har ett svårt liv! Mycket sorg, mycket bekymmer. Mycket glädje – och himmelska momenter! Lägg detta ihop, och se vilket helt det gör! Jag äger föräldrar – men oh! Vi sympatisera ej det ringaste, och jag måste söka mig om efter andra vänner. Efter otaliga strider och bittra bittra tårar kom jag lös från ett olyckligt hem, och fann tvenne vänner för hela mitt liv – Lindblads! Hon är en ängel, han ett geni! ett snille! En Dämon, en Gud – allt vad De vill. Han fattade för mig en den häftigaste passion, jag blev hans allt, hans enda sällhet, han grep efter mig med hela sin själ. Jag kunde göra honom till allt. Hans hustru visste allt, satte sig en dag att skriva ett skiljobrev – och ville stiga tillbaka för mig. O! min Gud! vilket ögonblick! Jag tvekade ej, min Bror, jag tänkte på deras tre barn – och anbefallde dem alla i Guds beskydd, och drog mig tillbaka för att ej återse dem förrän han kunde med lugn se mig! Förstår De vad jag lidit, och anar De vad högt jag älskar dessa människor, så finner De ock i vilken belägenhet jag nu är! Detta allt är nu nyligen hänt och såret blöder således ännu starkt.

Den 19 mars 1844 skriver Jenny Lind åter från Stockholm:

Min gode broder! Herr Bournonville nämner i sitt sista brev till mig, att De "faelder Taarer" för det jag är så tyst. Detta är väl ett skämt, förstår jag, men som jag har ondt samvete i anseende till min gode broder, skyndar jag mig att med några rader söka göra mig ännu en gång påmint och bedja min vän och bror ej vara för ond på mig utan ge mig snart ett bevis på, att jag ej alldeles förverkat min rätt till Deras vänskap och välvilja!

Outsägligt mycken tack för de sköna berättelserna! Jag finner dem så gudomligt vackra, att jag tror det är det renaste och ärligaste, min bror någonsin låtit flyta ur sin penna. Jag vet ej, hvilken jag skall ge priset, men – Gud vet om ej "Den grimme Elling" ändå är och blir den vackraste. – Min Gud, hvilken härlig gåfva att så kunna kläda sina ljusa tankar i ord, att på en liten papperslapp göra så begripligt för människorna, hvad det vill säga, att det ädlaste ofta ligger som mest undangömdt och öfverhöjdt af uselhet och trasor, tills förvandlingen inträder och visar gestalten i gudomlig dager. Tack, innerlig tack, för så mycket rörande och lärorikt!

--- Jag har beslutat mig att ej på flera år gifva mig. Nej! jag vill helga min ungdom åt konsten. Men tro ej att jag under tiden ämnar glömma den, som visat mig den renaste och mest oegennyttiga kärlek! Nej! näst konsten blir han /dvs Günther/ mitt livnads-mål!

Båda våndades i flera år inför det ge upp sången vid giftermål.

Jenny Lind påbörjar med hjälp av tonsättaren Meyerbeer sin glänsande karriär i Berlin hösten 1844. Efter att ha sett hennes Norma skriver HC Andersen: Jag har sett Malibrans, Grisi, m:me Schröder-Devrient ge Norma, och hur genialt och gripande var och en av dem än förstod att framställa rollen har dock Jenny Linds mest gripit mig. Hennes uppfattning synes mig sann. Norma är ingen rasande italienska, hon är den kränkta kvinnan, som har hjärta nog att uppoffra sig, kvinnan hos vilken i ögonblickets häftighet tanken kan uppstå att dräpa en trolös älskares barn, men då hon ser

de oskyldiga in i ögonen blir hon avväpnad. Norma, du heliga prästinna, sjunger kören, och detta "heliga prästinna" har Jenny Lind uppfattat och visar oss i sången Casta Diva."

Vid sitt tredje och sista besök i Köpenhamn påföljande höst sjöng JL Norma och Regementets dotter. Hon bodde förstås hos Bournonvilles, där hon också träffade Thorvaldsen, Oehlenschläger m. fl. HC Andersen gjorde dagliga besök. På en välgörenhetskonsert (Föreningen för vanvårdade barns räddning) den 10 oktober gjorde hon åter starkt intryck på "sin broder": *Man skrattar, man gråter, man har gott därav som av ett kyrkobesök, man blir en bättre människa. Man känner, att Gud är i konsten, och var än Gud står ansikte mot ansikte med oss där är en helig kyrka.*

Den längsta samvaron mellan Jenny Lind och HC Andersen ägde rum i Berlin och Weimar vid årsskiftet 1845/46. Ett första samtal i Berlin gjorde honom grymt besviken och uppgiven skriver han i sin dagbok, här i originalversion: *"Jeg elsker hende ikke, som man maa, føler jeg nok". "Hun har fyldt mit bryst – jeg elsker hende ikke mere! Hun har i Berlin skaaret det syge Kjod ud med en kold Kniv! – Hvad tanker mon fylder hende siden hun tager så lidt Notis af mig, jeg som kom til Berlin mest for hendes Skyld."*

Ytterligare besviken över att inte ha blivit inbjuden att fira julafton med Jenny Lind och Louise Johansson hörde han av sig och beklagade sig. Då bjöds han in till nyårsafton med te, kakor, glass och supé med julgröt o mandel samt svenska folkvisor. HC Andersen gav då de pappersdockor han klippt till i sin ensamhet på julafton. De besökte sedan gemensamt Charlotte Birch-Pfeiffer, Jenny Linds tysklärarinna i Berlin.

I Weimar läste HC Andersen därpå ur sina sagor för prinsessan av

Preussen och hennes bror arvstorhertigen av Weimar. Även JL var bjuden till Weimar för hovkonserter och teaterframträdande. De fick en vecka tillsammans i Weimar och uppsökte bl.a. Goethes och Schillers gravar. Jenny Lind uppskattade hans sorgliga sagor, men dolde inte att hon tyckte han såg löjlig ut i sina eleganta svängda livrockar, skinande brokadvästar och välfriserade och pomaderade hår. Mest tyckte hon att han var ett livligt barn och att hans egentliga tjuskraft låg i detta faktum. En annan man hade sedan en tid då intagit hennes hjärta: Felix Mendelssohn, vid vilkens Gewandhauskonserter hon framträtt i Leipzig bl.a.

Den 19 februari 1946 hör Jenny Lind av sig från Berlin:

Tack för sist! Jag njöt då så mycket. Är ni icke öfverens med mig om, att vi knappast någonsin tillbragt en mer förtjusande angenäm tid tillsammans? Jag tackar er allra ödmjukast för edert vackra brev. Jag riktigt grät, när jag läste det." ... Åh, hvad jag gråtit vid er historia om storhertiginnan och hennes lille gatsopare. Så älsklig den är!"

I mitten av maj 1847 sökte HC Andersen åter upp henne, nu i London i villan Clairville Cottage i Old Brompton. De drack te i trädgården och han återkom till middagar. Jenny Lind hade äntligen löst trassliga kontraktsproblem med Covent Garden (där hon förväntats sjunga på engelska, som hon inte kunde) och sjöng på italienska på Her Majesty's. HC Andersen blev säskilt tagen där av hennes Sömngångerska i närvaro av bl.a. drottning Victoria, prins Albert och arvstorhertigen av Weimar med gemål. Inte riktigt lika förtjust blev han i Verdis *Masnaderi (Rövarbandet)*, där hon sjöng mot den tjocke Lablache (Carl Moor), som parodiskt sjöng att han höll på att dö av svält.

Om den ouppnåeliga "Näktergalen" skriver HC Andersen i sina minnen:

Vi möttes igen i Tyskland och England, det skulle kunna diktas mycket därom, en hjärtats bok, jag menar mitt hjärtas och det vågar jag säga att genom Jenny Lind har jag först förstått konstens helighet, genom henne har jag lärt att man måste glömma sig själv i det högres tjänst. Inga böcker och inga personer ha på mig verkat mera förädlade som diktare än Jenny Lind, och det är därför naturligt, att jag så länge och innerligt dröjt vid henne."

Efter Mendelssohns död den 4 nov 1847 biktar sig Jenny Lind åter för HC Andersen: "... Jag har aldrig varit densamma i mitt inre liv efter den förlusten. Allt, vad jag såsom konstnär djupast kände, allt, vad den himlaborna musiken viskade till min själ, allt fann en genklang i honom..." – Mendelssohn var hennes livs stora kärlek, men lika omöjlig som den till Lindblad – en gift man!

På resa i Florens biktar hon sig åter till sin "Broder" (23 november 1871): "Ja, jag gaf mig sjelf för mycket i min konst; den kostade mig helt nära lifvet; med glädje hade jag dött för denna min första och sista, djupaste, renaste kärlek". Och detsamma uttrycker hon i sitt sista brev från London den 11 december 1872 till sin "Gode Broder": *Jag kan aldrig förlora det intrycket, Mendelssohns död gjorde på mig. Jag har aldrig varit densamma i mitt inre lif efter den förlusten...lifvet är osäkert för oss alla, vi kunna hvarje minut blifva kallade – det erfor jag, som blef slagen, just när jag kände mig som starkast –*

Ja, HC Andersen hade inte en chans att nå in till Jenny Linds innersta hjärta. Det hade uppenbarligen inte heller hennes tyske man Otto Goldschmidt, som hon gifte sig med efter USA-turnén 1852 och fick de tre barnen Walter, Jenny och Ernest med.

Inga Lewenhaupts artikel är en bearbetning av ett föredrag som hon höll den 8 september på Wendelas namnsdag i Wendelas hus. Här avtackas hon av Per Eric Mattsson med en flaska Amarone inför applåderande händer av vilka två tillhör Ami Lönnroth.

HC Andersen förblev ensam genom livet, fick aldrig sin stora kärlek besvarad, men kände alltid sin gemenskap med sin avgudade "syster".

Fragment av en "Jenny". Referenser: Andersen, H C: Sagan om mitt liv, 1946 Franzén, Nils-Olof: Jenny Lind, 1982 Holland, Henry Scott & Rockstro, W. S.: Jenny Lind-Goldschmidt, 1891 Horn, Vivi, På sångens vingar, 1940 Åström, Harald: H.C. Andersens genombrott i Sverige, 1972

Några kommentarer till artikeln om Jenny Lind och HC Andersen.

Jenny Lind Sällskapet, bildat 1943, har till uppgift att bevara minnet av Jenny Lind och verka i hennes anda. Ordförande i sällskapet är Inga Lewenhaupt. Höstens program upptar det årligen återkommande firandet av hennes födelsedag den 8 oktober. Dagen har fått namnet Jenny efter henne. Alla som önskar är välkomna att delta i ett ljusståg till hennes staty på Framnäs udde, som startar vid Djurgårdsbron kl 18:00 samt i sångar- och blomsterhyllning vid statyn.

Den 9 november presenteras årets Jenny Lindstipendiat **Astrid Robillard** vid en konsert på Musikkonstans Främjande, Riddargatan 35 i Stockholm kl 19:00. 50 kronor för medlemmar, 100 kronor för övriga.

Hebbarna och HC Andersen. Wendela Hebbe var ett år yngre än HC Andersen och de träffades flera gånger, bl.a. hos Wendelas dotter Fanny och svärsonen Valdemar Vedel i Rosenvaenget, grannar med både paret Heiberg och HC Andersen. Möjligen också hos Fannys förste man Hans Egede Schack. Det finns i varje fall brev mellan Schack och Andersen. Wendelas dotter Signe har berättat i sina minnen om vilka intryck hon fick av HC Andersens lättstötthet efter att han för fyraåriga Annette (1864) berättat om storken som kom med ”en lille Dreng” och hon undrat ”hvorfor bragte den ikke ogsaa en lille Pige”.

Caroline Gentele sjunger Signe Hebbes roll i Näktergalarna nästa år. På bilden som Signe Hebbe i vår jubileumpjäsa 2008, som också skrivits av Cecilia Sidenbladh.

Pjäsa om tre sopraner

I förra numret av WendelAvisan (nr 43, sid 18) berättade Cecilia Sidenbladh om sin nya pjäs *Näktergalarna*, som handlar om ett fiktivt möte 1868 mellan de tre soprانerna Jenny Lind, Signe Hebbe och Christina Nilsson. Pjäsen kommer att ha premiär i Stockholm på Musikmuséets scen under sommaren nästa år.

Julbordet i Wendela Hebbes Hus

bör i år kunna bli något alldeles extra. Vår köksmästare Per Eriksson Broms är redan i full gång med förberedelserna. Så mycket som möjligt blir hemlagat och Sörmlandsinspirerat (köttbullar, viltpaté, leverpastej, sillinläggningar, gravlax mm).

Medlemmar i Wendelas Vänner med familjer inbjudes att till rabatterat pris njuta av stämning och läckerheter på lördagar och söndagar i december. Ring Antoinette 08-55086675 för information och bokning.

Inga Lindblads modell i keramik av Wendela Hebbes Hus.

Krönikan

OM FULA ORD SOM BITER SIG FAST

Hur kan fint bli fult? Jo, så har det blivit i svenska språket, till skillnad från t ex danskan där fint verkligen betyder fint, ett positivt laddat ord. Men från mitten av 60-talet blev ordet ”fint” i den svenska debatten ett verktyg för att ironisera och förlöjliga. Skälet till det var att sociologen Harald Swedner 1965 myntade begreppet ”finkultur” då han gjorde en utredning om kulturella institutioner i sex stora svenska städer. Begreppet anspelade på ”finrum” – sådana där fina och välputsade i gårdar på landet, vackert möblerade men sällan eller aldrig använda. ”Finkultur” blev ett begrepp som kom för att stanna, ett ofta använt skällsord i debatter. Finkultur, sånt som klassisk musik, klassisk litteratur, opera och poesi – något för borgarna, som man sa under 60- och 70-talen, i varje fall inget för vanligt folk eller som det numera heter ”verklighetens folk”.

Vore det inte dags att förpassa begreppet till en begravningsplats för fula ord och sönderslitna klichéer? Det tycks Carl Johan Malmberg, kulturskribent i Svenska Dagbladet mena. Den 18 september skriver han: ”Det finns ord som är så osnygga att de inte bör användas. En del ord är fula för att de är slitna, andra för att de för med sig ett förtryckande tänkesätt.”

Så ger han exempel på osnygga uttryck – ”starta upp, först ut och problematisera.” Men de två verkligt fula orden enligt Malmberg, två ord som bygger på fördomar och tanke-

fel eller rentav vill föra oss bakom ljuset är just ”finkultur” och så ”varumärke”.

TACK - äntligen! Så tänkte jag när jag läste hans artikel.

Nu tror Malmberg att ordet finkultur är på väg ut ”i en tid då högt och lågt, populärt och smalt alltmer skiktas om, blandas upp och försvagas.” Hoppas han har rätt. Värre är det med ”varumärke”. Ett ord som används om ”en konstnär, artist eller författare vars namn etablerats eller är på väg att etableras, och som ofta är förenat med betydande penningtransaktioner på varumarknaden. Det används om alla möjliga, men helst om kulturvärldens kändisar, en Andy Warhol, en Damien Hirst, en Stephen King, en Robyn.”

Vad är det då för fel på ordet varumärke? Är Wendela Hebbe vår förenings varumärke? Är Mankan och Ninne på Oktoberteatern ett varumärke? Är Berit Carlberg det? Mia Poppe? Det är jag som ställer frågorna, inte Carl Johan Malmberg. Jag bara smakar på ordet, det som jag själv tycker lika illa om som han. Och jag tycker han svarar på mina frågor:

”Kanske härrör det från ett missförstånd av Pierre Bourdieus uttryck kulturellt kapital i förening med en nykapitalistisk tro på marknadskrafternas välsignelse och ett aggressivt förnekande av alla immateriella, andliga värden. Men använt som beteckning för skapare av artefakter av olika slag förintar det allt det hos konst

och kultur som går utöver köpa-och-sälja. Användarna av ordet tänker sig att all kultur måste vara ekonomiskt lönsam. Liksom, i förlängning, att människovärde är mätbart i pengar.”

Jag minns första gången jag studerade för begreppet. Det var under en av de många ekonomiska kriser som Svenska Dagbladet gått igenom, den tidning jag ägnat 25 år av mitt yrkesliv. Från journalistfacket kallade vi in en löntagarkonsult som fick vårt uppdrag att utreda vilket värde vår tidning hade. De enda positiva han kunde säga var att Svenska Dagbladet var ”ett starkt varumärke” Jag jobbade alltså på ett varumärke, inte på en tidning. Och vem var jag? En del av varumärket? Ja, så länge jag var lönsam. Annars var jag ingen.

Finns man om man inte är ett varumärke? Närmast en existentiell fråga. Men väl värd att begrunda. Kom gärna med svar och föreslå gärna också vilka ord vi ska använda i stället för de två som både Carl Johan Malmberg och jag hatar!

Lästips

”Samhället låter sig inte utan svåra skadeverkningar definieras som ett slags affärsrörelse.”

”Konstnären som bara målar tavlor som tillgodoser köparens förväntade eller uttalade önskemål kommer aldrig att kunna förnya konsten.”

Det är två citat ur förre kulturministern Bengt Göranssons nyutkomna bok ”Tankar om politik” (Ersatz förlag), en ytterst läsvärd uppgörelse med kundtänkandet i politik och kultur. Läs den!

Antoinette

**Söndagen den 10 oktober
kl 15 i Wendelas Hus**

**TOVE LEFFLER BERÄTTAR OM
ANNE CHARLOTTE LEFFLER**

Anne Charlotte Leffler (1849-92) var författare och dramatiker. Hon var Sveriges mest spelade dramatiker under 1880-talet, och översattes till engelska, italienska och tyska. Förutom dramer skrev hon noveller och romaner, ofta med kontroversiella ämnen och radikala åsikter. Under senare år har hennes dramatik återupptäckts och spelats bl a på Stockholms Stadsteater. DN-medarbetaren Tove Leffler har skrivit en uppmärksammad bok *Den kärleken* om sin släkting. I samarbete med ABF. Inträde kr 70 inkl kaffe och hembakat.

**Onsdagen den 10 november
kl 19 i Sankta Ragnhildsgården**

**SANKTA RAGNHILD
I SÖDERKÖPING**

Lokalhistorikern **Ola Lönnqvist** från Söderköping berättar till overheadbilder om Söderköpings historia under 1000 år, inkluderande sin ords version om den heliga Ragnhild. Såväl Söderköping som Södertälje har ju henne som skyddshelgon. Till våren följer en inbjudan att med buss besöka Söderköping med omnejd. Kulturhistoriska föreningen i samarbete med Södertälje församling och Wendelas Vänner.

**Söndagen den 14 november
kl 15 i Wendelas Hus**

DEN OLYDIGE DOCENTEN

Björn Lindgren, civilekonom och TV-producent, berättar om **Gunnar Ollén**, journalist, producent, distriktschef, Strindbergforskare, pingisfantast – men framför allt den som byggde upp Radiotjänst i Malmö från ett enmansjobb 1950 till en framgångsrik radio/TV-station med över 250 fast anställda vid hans avgång 29 år senare. Inträde kr 70 inkl kaffe och hembakat.

Kulturhistoriska föreningen i samarbete med Wendelas Vänner och ABF anordnar tre författaraftnar om arbetslivet på Scania. Lokal ABF-huset Torekällgatan kl 19.00.

Onsdagen den 6 oktober

Södertäljeförfattaren **Harry Iseborg** (1906-1981) berättade i sina stadsskildringar bl a om bilfabriken på 1930-talet. Han presenteras av Göran Gelotte f d stadsantikvarie i Södertälje.

Onsdagen den 13 oktober

Föredrag av författaren **Mats Berggren**. Han föddes 1957 och arbetade som metallarbetare på Scania 1978-1985. Efter universitetsstudier debuterade han 1987 med *Orent ackord*, som handlar om en ung kille som arbetar på Scania.

Onsdagen den 20 oktober

Författaren **Maria Hamberg** berättar om arbetslivet på Scania på 2000-talet. Maria Hamberg är född 1954. Hon har bland annat arbetat som svetsare, järnverksarbetare och lastbilsmonter och är nu verksam som frilansskribent och författare. 2002 debuterade hon med novellsamlingen *På väg till natten* I april 2010 utkom romanen *Drömfabriken*.

**Söndagen den 31 oktober
kl 15 i Wendelas Hus**

Södertäljeförfattaren **Christer Hermansson** berättar om sin nya bok *Kulturchefen* I samarbete med förlaget och ABF. Inträde kr 70 inkl kaffe och hembakat. Läs mer på sidan 8.